

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

ઈન્કમ ટેક્સ રેફરન્સ નં. ૨૪૭/૧૯૮૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ આર. બાલિયા

અને

ન્યાયમૂર્તિ એ.આર. દવે

=====

૧. શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨. રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩. શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪. શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં	ના

આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	
પ. શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	ના

=====

કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ

વિરુદ્ધ

નવજીવન રોલર એન્ડ પલ્સ મિલ્સ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે મિ. મનીષ આર. ભટ્ટ

સામાવાળા નં. ૧ તરફે નોટિસની બજવણી થયેલ

=====

કોરમ : ન્યાયમૂર્તિ આર. બાલિયા અને

ન્યાયમૂર્તિ એ.આર. દવે

ચુકાદાની તારીખ: ૦૩/૦૫/૧૯૯૯

મૌખિક ચુકાદો (આર. બાલિયા, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા)

આ સંબંધમાં કમિશનર ઓફ ઇન્કમ-ટેક્સ, બરોડા દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર, ઇન્કમ ટેક્સ અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલ, અમદાવાદ બેંચ 'બી' દ્વારા આઈ.ટી.એ. નં. ૨૦૦૧ અને ૨૦૦૨/અમદાવાદ/૮૨ તારીખ ૧૪.૧૦.૮૩ ના ટ્રિબ્યુનલના હુકમમાંથી ઉદ્ભવતો કાયદાનો નીચેનો પ્રશ્ન આ કોર્ટના અભિપ્રાય માટે સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો છે:-

"શું, કેસના તથ્યો અને સંજોગોમાં, ટ્રિબ્યુનલ એવું ઠરાવવામાં સાચી હતી કે વિવિધ ખાતાઓ કે જેના પર રૂ. ૩૧,૮૮૬ અને રૂ. ૪૭,૧૭૬ નું વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું છે તે કલમ ૪૦એ(૮) ના સ્પષ્ટીકરણ (બી) ના વ્યાપની બહાર આવે છે?"

૨. આ બે અપીલો અનુક્રમે બે અલગ-અલગ આકારણી વર્ષો ૧૯૭૮-૭૯ અને ૧૯૭૯-૮૦ સાથે સંબંધિત હતી. આકારણી વર્ષોને લગતા પાછલા વર્ષ દરમિયાન કરદાતા કંપનીએ અનુક્રમે રૂ. ૫,૦૨,૦૮૭ અને રૂ. ૫,૨૭,૪૧૮ નું વ્યાજ ચૂકવ્યું છે. આ રકમોમાંથી, સંબંધિત વર્ષો માટે અનુક્રમે રૂ. ૩૧,૮૮૬ અને રૂ. ૪૭,૧૭૬ ડિરેક્ટરો, શેરધારકો અને અન્ય વ્યક્તિઓને ચૂકવવામાં આવ્યા છે. આ રકમ, આકારણી અધિકારીના મતે, ધ ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૪૦એ(૮) હેઠળ થાપણો પર ચૂકવેલ વ્યાજ તરીકે ધ્યાને લેવી જરૂરી હતી અને તે હિસાબે કપાત સદર રકમના ૧૫% જેટલી ઘટાડવાને પાત્ર હતી. તેથી તેમણે ધ ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટની કલમ ૪૦એ(૮) લાગુ કરીને ઉપરોક્ત બે રકમોને લગતા માન્ય ખર્ચમાં ૧૫% નો ઘટાડો કર્યો હતો. સીઆઈટી

(અપીલ્સ) એ શોધી કાઢ્યું હતું કે ચાલુ ખાતાઓમાં જમા સિલકને ઉછીના લીધેલા નાણાં પણ કહી શકાય નહીં, તે ચોક્કસપણે મૂળ સ્વરૂપે થાપણો નથી. કંપની દ્વારા થાપણો પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અથવા થાપણદાર દ્વારા આપી શકાય છે અને દેખીતી રીતે કોઈ ચોક્કસ સમયગાળા માટે પ્રશ્નવાળા નાણાં થાપણ તરીકે રાખવામાં આવ્યા હોવા અંગે બંનેમાંથી કોઈ એક અથવા બંને તરફથી સભાનતા હશે અને સામાન્ય રીતે થાપણો રાઉન્ડ ફિગરમાં હોય છે. તેવી જ રીતે, કંપની દ્વારા નાણાં ઉછીના લઈ શકાય છે અને તે પણ નિર્દિષ્ટ અથવા અનિર્દિષ્ટ સમયગાળા માટે હોઈ શકે છે, પરંતુ તેને ઉછીના લેવાની સભાનતા અસ્તિત્વમાં હશે. થાપણો અને ઉધારની વિરુદ્ધમાં, ચાલુ ખાતાઓમાં જમા સિલક કોઈપણ સમયે ઉપાડી લેવા માટે રાખવામાં આવે છે. ચાલુ ખાતાઓમાં જમા સિલક ખાતાધારકો દ્વારા કોઈપણ સમયે પોતાની મરજી મુજબ પોતાના હેતુ માટે ઉપાડવા માટે જ એમ જ રાખવામાં આવે છે. તેથી થાપણ અથવા ઉધારનો ખ્યાલ ચાલુ ખાતાઓમાં રાખવામાં આવતી જમા સિલક કરતાં અલગ છે. આ તફાવત બેંકો દ્વારા ખૂબ જ સ્પષ્ટપણે જોવામાં આવે છે જે વિવિધ મુદતની અને રિકરિંગ ડિપોઝિટ યોજના વગેરે જેવી વિવિધ યોજનાઓ હેઠળ થાપણો સ્વીકારે છે. બીજી બાજુ, આ બેંકો ચાલુ ખાતા તેમજ બચત બેંક ખાતાઓ પણ જાળવે છે. બેંકના કેસમાં લાગુ પડતો મૂળભૂત તફાવત કંપનીને પણ લાગુ પડે છે, ખાસ કરીને જ્યાં તે જ વ્યક્તિઓના નામે થાપણ ખાતાઓ અલગથી રાખવામાં આવ્યા હોય કે જેમના ચાલુ ખાતાઓ પણ જાળવવામાં આવતા હોય.

૩. આ તારણ પર સીઆઈટી (અપીલ્સ) એ ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૪૩બી લાગુ પડતી નથી કારણ કે ચાલુ ખાતાઓમાં જમા સિલક કલમ ૪૦એ(૮) ના અર્થમાં થાપણો કે ઉધાર નથી. અપીલ પર, ઇન્કમ ટેક્સ અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલે સીઆઈટી (અપીલ્સ) ના કારણોને મંજૂર રાખીને તેના તારણની પુષ્ટિ કરી હતી. તેમ કરતી વખતે, તેણે આઈટીએ નં. ૪૪૪ થી ૪૪૬/મદ્રાસ/૧૯૮૧ તારીખ ૧૯.૨.૧૯૮૨ માં ટ્રિબ્યુનલના અન્ય નિર્ણયને અનુસર્યો હતો.

૪. આમ, આપણે શોધીએ છીએ કે ડિરેક્ટરો, શેરધારકો અથવા અન્ય વ્યક્તિઓના નામે રહેલી જમા સિલક કે જેના પર કંપની દ્વારા વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું હતું તે નીચેના લક્ષણોના કારણે થાપણ ન હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

- (૧) થાપણો કોઈ જોઈ શકાય તેવા ચોક્કસ સમયગાળા માટે હોવી જોઈએ,
- (૨) સામાન્ય રીતે થાપણો રાઉન્ડ ફિગરમાં હોવી જોઈએ,
- (૩) વ્યવહારના સ્વરૂપ અંગે થાપણદાર અથવા ઉધાર લેનાર તરફથી સભાનતા અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ,
- (૪) ચાલુ ખાતાની સુવિધા ખાતાધારકને પોતાની મરજી મુજબ જ્યારે ઈચ્છે ત્યારે નાણાં ઉપાડવાની મંજૂરી આપે છે તે બાબત થાપણના સ્વરૂપની વિરુદ્ધ છે, અને છેલ્લું પરંતુ મહત્વનું
- (૫) ચાલુ ખાતું કે જે બેંક પાસે ખાતા રાખવાનું એક લક્ષણ છે તેને બેંકરો દ્વારા થાપણો અને ધીરાણથી અલગ ગણવામાં આવે છે અને જો ખાતાઓ સમાન રીતે રાખવામાં આવે તો તે જ સિદ્ધાંત કંપનીને પણ લાગુ પડે છે.

પ. આ નિષ્કર્ષની શુદ્ધતા વિશે વધુ વિશ્લેષણ શરૂ કરતાં પહેલાં, અમારી સમક્ષના મુદ્દા સાથે સંબંધિત કાયદાની જોગવાઈઓની નો ધ લેવી યોગ્ય રહેશે.

"કલમ

૪૦એ(૮)

પેટાકલમ (૮) ધ ફાઇનાન્સ એક્ટ, ૧૯૮૫ દ્વારા ૧.૪.૧૯૮૬ થી રદ કરવામાં આવી છે. પ્રશ્નવાળા આકારણી વર્ષો ૧૯૭૮-૭૯ અને ૧૯૭૯-૮૦ દરમિયાન ધ ફાઇનાન્સ એક્ટ, ૧૯૭૫ દ્વારા ૧.૪.૧૯૭૬ થી દાખલ કરાયેલ કલમ ૪૦એ ની પેટાકલમ (૮) નીચે મુજબ હતી:

(૮) જ્યાં કરદાતા, એક કંપની હોવાથી (બેંકિંગ કંપની અથવા નાણાકીય કંપની સિવાય), તેના દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી કોઈપણ થાપણના સંદર્ભમાં વ્યાજના રૂપમાં કોઈપણ ખર્ચ કરે છે, ત્યાં આવા ખર્ચના પંદર ટકા જેટલી રકમ કપાત તરીકે મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં.

સ્પષ્ટીકરણ. – આ પેટાકલમમાં, –
(એ) "બેંકિંગ કંપની" એટલે એવી કંપની કે જેને ધ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો ૧૦) લાગુ પડે છે અને તેમાં સદર અધિનિયમની કલમ ૫૧ માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ બેંક અથવા બેંકિંગ સંસ્થાનો સમાવેશ થાય છે;

(બી) "થાપણ" એટલે કંપની પાસે નાણાંની કોઈપણ થાપણ, અને તેમાં કંપની દ્વારા ઉછીના લીધેલા કોઈપણ નાણાંનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ તેમાં કંપની દ્વારા નીચે મુજબ પ્રાપ્ત થયેલી કોઈપણ રકમનો સમાવેશ થતો નથી -

(૧) કેન્દ્ર સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકાર અથવા કોઈપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ પાસેથી, અથવા અન્ય કોઈપણ સ્ત્રોત પાસેથી કે જ્યાં રકમની પરત ચુકવણીની ખાતરી કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આપવામાં આવી હોય;

(૨) વિદેશી રાજ્યની સરકાર પાસેથી, અથવા વિદેશી રાજ્યના નાગરિક પાસેથી, અથવા ભારત બહાર સ્થપાયેલી કોઈપણ સંસ્થા, મંડળ અથવા એકમ (પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય) પાસેથી;

(૩) બેંકિંગ કંપની પાસેથી અથવા બેંકિંગનો વ્યવસાય ચલાવવામાં રોકાયેલી સહકારી મંડળી પાસેથી (સહકારી જમીન ગીરો બેંક અથવા સહકારી જમીન વિકાસ બેંક સહિત) લોન તરીકે;

(૪) દસમી અનુસૂચિની યાદીમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ સંસ્થા અથવા મંડળ પાસેથી અથવા આવી અન્ય સંસ્થા અથવા મંડળ પાસેથી લોન તરીકે કે જેને કેન્દ્ર સરકાર સંસ્થા અથવા મંડળના સ્વરૂપ અને ઉદ્દેશોને ધ્યાનમાં રાખીને,

રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, આ સંબંધમાં નિર્દિષ્ટ કરે;

(૫) અન્ય કોઈપણ કંપની પાસેથી;

(૬) કંપનીના કર્મચારી પાસેથી જામીન થાપણ તરીકે;

(૭) કોઈપણ ખરીદ એજન્ટ, વેચાણ એજન્ટ અથવા અન્ય એજન્ટ પાસેથી કંપનીના વ્યવસાય દરમિયાન અથવા તેના હેતુ માટે જામીન તરીકે અથવા એડવાન્સ તરીકે અથવા માલની સપ્લાય માટેના ઓર્ડર સામે અથવા કોઈપણ સેવા પૂરી પાડવા માટેના એડવાન્સ તરીકે;

(૮) કોઈપણ શેર, સ્ટોક, બોન્ડ અથવા ડિબેન્ચર (કંપનીની અસ્કયામતો પર ચાર્જ અથવા લિયન દ્વારા સુરક્ષિત આવા બોન્ડ અથવા ડિબેન્ચર) માટે સદર શેર, સ્ટોક, બોન્ડ અથવા ડિબેન્ચરની ફાળવણી બાકી હોય તે દરમિયાન લવાજમના રૂપમાં, અથવા કંપનીના કોઈપણ શેર પર ન મંગાવેલા અને ન ચૂકવાયેલા કોઈપણ નાણાંની અગાઉથી ચુકવણી તરીકે, જો આવા નાણાં કંપનીના આર્ટિકલ્સ ઓફ એસોસિયેશન અનુસાર પરત કરવાપાત્ર ન હોય;

(૯) કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી લોન તરીકે જ્યાં લોન કંપનીની કોઈપણ

અસ્કયામતોના ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ દ્વારા સુરક્ષિત હોય (જે હવે પછી આ પેટાકલમમાં સંબંધિત લોન તરીકે ઉલ્લેખિત છે) અને સંબંધિત લોનની રકમ, આવી અસ્કયામતોના ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ દ્વારા સુરક્ષિત અન્ય કોઈપણ અગાઉના દેવા અથવા લોનની રકમ સાથે મળીને, સદર સંબંધિત લોન માટે ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ ઊભા કરવાની તારીખે ખુદ્દા બજારમાં વેચાણ પર આવી અસ્કયામતો સામાન્ય રીતે જેટલી કિંમત ઉપજાવી શકે તેના પંચોતેર ટકા કરતાં વધુ ન હોય;

(સી) "નાણાકીય કંપની" એટલે—

(૧) હાયર-પર્યેઝ ફાઇનાન્સ કંપની, એટલે કે એવી કંપની જે તેના મુખ્ય વ્યવસાય તરીકે હાયર-પર્યેઝ વ્યવહારો અથવા આવા વ્યવહારોનું ધિરાણ ચલાવે છે; અથવા

(૨) ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની, એટલે કે એવી કંપની જે તેના મુખ્ય વ્યવસાય તરીકે સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તામંડળ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા શેર, સ્ટોક, બોન્ડ્સ, ડિબેન્યર્સ, ડિબેન્યર સ્ટોક અથવા જામીનગીરીઓ, અથવા સમાન સ્વરૂપની અન્ય વેચાણપાત્ર જામીનગીરીઓનું સંપાદન ચલાવે છે; અથવા

(૩) હાઉસિંગ ફાઇનાન્સ કંપની, એટલે કે એવી કંપની જે તેના મુખ્ય વ્યવસાય તરીકે મકાનોના સંપાદન અથવા બાંધકામ માટે ધિરાણનો વ્યવસાય ચલાવે છે, જેમાં તેના સંબંધમાં જમીનનું સંપાદન અથવા વિકાસ શામેલ છે;

(૪) લોન કંપની, એટલે કે એવી કંપની [પેટાકલમો (૧) થી (૩) માં ઉલ્લેખિત કંપની સિવાયની] જે તેના મુખ્ય વ્યવસાય તરીકે લોન અથવા એડવાન્સ આપીને અથવા અન્યથા ધિરાણ આપવાનો વ્યવસાય ચલાવે છે;

(૫) મ્યુચ્યુઅલ બેનિફિટ ફાઇનાન્સ કંપની, એટલે કે એવી કંપની જે તેના મુખ્ય વ્યવસાય તરીકે તેના સભ્યો પાસેથી થાપણો સ્વીકારવાનો વ્યવસાય ચલાવે છે અને જેને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ધ કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ (૧૯૫૬ નો ૧) ની કલમ ૬૨૦એ હેઠળ નિધિ અથવા મ્યુચ્યુઅલ બેનિફિટ સોસાયટી જાહેર કરવામાં આવી હોય;

(૬) મિસેલેનિયસ ફાઇનાન્સ કંપની, એટલે કે એવી કંપની જે અગાઉની પેટાકલમોમાં ઉલ્લેખિત બે અથવા વધુ વર્ગોના વ્યવસાયો સંપૂર્ણપણે અથવા લગભગ સંપૂર્ણપણે ચલાવે છે."

૬. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું અવલોકન કરતાં, એક ખૂબ જ વિશિષ્ટ લક્ષણ જે સ્પષ્ટ થાય છે તે એ છે કે આ જોગવાઈ એવી કરદાતાને લાગુ પડે છે જે એક કંપની છે અને બેંકિંગ અથવા નાણાકીય કંપની નથી. બીજું, તે તેના

અમલમાં એવો કોઈ તફાવત કરતી નથી કે કંપની દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી કોઈપણ થાપણોના સંદર્ભમાં વ્યાજના રૂપમાં થયેલ ખર્ચ કંપનીના ડિરેક્ટરો, તેમના સંબંધીઓ, શેરધારકો સાથે સંબંધિત છે કે તે બાબતે કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે સંબંધિત છે. થાપણદારની ઓળખ અપ્રસ્તુત છે, સિવાય કે તે હદ સુધી કે જ્યાં તે 'બેંકિંગ કંપની' અને 'થાપણ' શબ્દોને વ્યાખ્યાયિત કરતા સ્પષ્ટીકરણમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે.

૭. "થાપણ" શબ્દને સામાન્ય કાયદામાંથી તેનો અર્થ લેવા માટે છોડી દેવામાં આવ્યો નથી પરંતુ જોગવાઈના સંદર્ભમાં અને તેને સોંપાયેલ વિશિષ્ટ અર્થના સંદર્ભમાં તેનું અર્થઘટન કરવું પડશે, જો કે, અમારા મતે, કલમ ૪૦એ ની પેટાકલમ (૮) ની જોગવાઈના સંદર્ભમાં 'થાપણ' ના સામાન્ય અર્થનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે તો પણ, જે સ્વરૂપના ચાલુ ખાતા સાથે અમારો સંબંધ છે, તે અમે જે નિષ્કર્ષ પર પહોંચીએ છીએ તેમાં કોઈ ફરક પાડશે નહીં. "થાપણ" શબ્દનો અર્થ "કંપની પાસે નાણાંની કોઈપણ થાપણ, અને તેમાં કંપની દ્વારા ઉછીના લીધેલા કોઈપણ નાણાંનો સમાવેશ થાય છે" તેવો વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે.

૮. થાપણ અને લોન વચ્ચેના તફાવતને ભૂંસી નાખવા માટે આ પૂરતું વ્યાપક છે જે સામાન્ય રીતે તે ક્યારે ચૂકવવાપાત્ર બને છે તે નિર્ધારિત કરવાના સંદર્ભમાં ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે. તે ખાસ કરીને ચુકવણી ક્યારે બાકી હતી

તે શોધવા અને દાવો દાખલ કરવા માટે લિમિટેશનના સમયગાળાની ગણતરી કરવાના સંદર્ભમાં છે.

૯. અપવાદ કલમો (૧) થી (૯) ના સંદર્ભ વિના, "કોઈપણ" શબ્દ એ હકીકત સૂચવે છે કે 'થાપણ' શબ્દના દાયરામાં વિવિધ પ્રકારની થાપણોનો ભેદ જાળવી રાખવામાં આવ્યો નથી પરંતુ તે તેના કાર્યક્ષેત્રમાં નાણાંની તમામ પ્રકારની થાપણોને સમાવે છે પછી ભલે તે ગમે તે સ્વરૂપની હોય અને હકીકત એ છે કે આ શબ્દમાં ઉછીના લીધેલા નાણાંનો પણ સમાવેશ થાય છે, થાપણ અને લોન વચ્ચે અસ્તિત્વમાં રહેલો ભેદ પણ ભૂંસી નાખવામાં આવ્યો છે. વાસ્તવમાં, જ્યાં સુધી અપવાદ પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે તે સિવાય, 'થાપણ' શબ્દનો ઉપયોગ તેના શક્ય તેટલા વ્યાપક અર્થમાં કરવામાં આવ્યો છે.

૧૦. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરીમાં, નાણાંની થાપણના સંદર્ભમાં 'થાપણ' નો અર્થ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યો છે:

"સલામતી અથવા સગવડતા માટે, થાપણદારની મરજી મુજબ અથવા સંમત થયેલા નિયમો અને વિનિયમો હેઠળ ઉપાડવા માટે બેંક અથવા બેંકરની કસ્ટડીમાં નાણાં મૂકવાનું કાર્ય. તેમજ, આ રીતે જમા કરાવેલા નાણાં, અથવા થાપણદાર તેના માટે મેળવે છે તે ક્રેડિટ. બેંકરો વચ્ચે અને જાહેર જનતા દ્વારા સામાન્ય રીતે સ્વીકૃત અને સામાન્ય રીતે સમજાતા તેના અર્થ અનુસાર થાપણમાં માત્ર માંગણી પર ચૂકવવાપાત્ર અને ચેકને આધીન થાપણો જ નહીં, પરંતુ ચેકને

આધીન ન હોય તેવી થાપણોનો પણ સમાવેશ થાય છે, કે જેના માટે પ્રમાણપત્રો, પછી ભલે તે વ્યાજ ધરાવતા હોય કે નહીં, માંગણી પર, અથવા ચોક્કસ નોટિસ પર અથવા ભવિષ્યના ચોક્કસ સમયે ચૂકવવાપાત્ર હોય તેવા ઈશ્યૂ કરવામાં આવી શકે છે."

અહીં થોભતાં, ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા દર્શાવે છે કે નાણાંની થાપણ તેના સૌથી સરળ અને સામાન્ય અર્થમાં સલામતી અથવા સગવડતા માટે અન્યની કસ્ટડીમાં નાણાં મૂકવાનું કાર્ય છે. કંપનીની કસ્ટડીમાં મૂકવામાં આવેલા આવા નાણાં કસ્ટોડિયન દ્વારા માંગણી પર ચૂકવવાપાત્ર છે કે ચોક્કસ નોટિસ પર કે ભવિષ્યની નિશ્ચિત તારીખે ચૂકવવાપાત્ર છે તે હકીકત થાપણ તરીકેના તેના સ્વરૂપમાં ફેરફાર કરતી નથી, તેમજ તે વ્યાજ ધરાવે છે કે નહીં તે હકીકત પણ થાપણ તરીકેનું તેનું સ્વરૂપ ગુમાવવામાં પરિણમતી નથી. તે મુદતી થાપણ છે કે નહીં, તે માંગણી પર ચૂકવવાપાત્ર છે કે નોટિસ પર ચૂકવવાપાત્ર છે તે બાબત વિવિધ હેતુઓ માટે થાપણને લોનથી અલગ તારવવાની હોય તો સુસંગત અસર કરી શકે છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, કલમ ૪૦એ(૮) ના હેતુઓ માટે, ચૂકવવામાં આવેલા વ્યાજ સાથે કામ કરતી વખતે એવો કોઈ ભેદ કરવામાં આવ્યો નથી કે નાણાંને થાપણ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તે અર્થમાં કે તે માંગણી પર ચૂકવવાપાત્ર છે અથવા ઉછીના લીધેલા નાણાંના સંદર્ભમાં છે તે અર્થમાં કે ઉધાર લેનારની જવાબદારી લેણદારને શોધવાની અને માંગણી કર્યા વિના ચૂકવણી કરવાની છે.

૧૧. કંપની પાસે તેના ડિરેક્ટરો, શેરધારકો અથવા અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે પ્રશ્નવાળા જે પ્રકારના ખાતાઓ હતા તેનું લક્ષણ બેંકના ચાલુ ખાતાઓ જેવું છે તે એ બાબતનો સંકેત છે કે જો કંપની બેંકિંગ કંપની અથવા નાણાકીય કંપની હોત, તો આવા ખાતાઓ પર ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ જો તે થાપણો હોય, તો કલમ ૪૦એ(૮) ના દાયરામાં આવ્યું ન હોત પરંતુ આવા પ્રકારના ખાતાઓ બેંકિંગ કંપની અથવા નાણાકીય કંપની સિવાયની કંપની પાસે હોવાથી, જો બેંક સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે તેને અન્યથા થાપણ કહી શકાતી હોય તો તેઓ જોગવાઈના અમલમાંથી બચી શકશે નહીં.

૧૨. આવી વ્યાપક વ્યાખ્યા સાથે, જો કોઈ અપવાદ કલમો જુએ, તો જાણી શકાય છે કે વ્યાખ્યામાંથી બાકાત એવી થાપણો અથવા ઉધાર છે જે કંપની દ્વારા તેના વ્યવસાયના સામાન્ય ક્રમમાં વ્યવસાયિક દરખાસ્ત અથવા તેના સંચાલનની વહીવટી જરૂરિયાત તરીકે આવે છે. કલમો (૧) અને (૨) કેન્દ્ર સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તામંડળ પાસેથી અથવા અન્ય કોઈપણ સ્ત્રોત પાસેથી મળેલા નાણાંનો ઉલ્લેખ કરે છે જ્યાં રકમની પરત ચુકવણીની ખાતરી કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આપવામાં આવી હોય, અને વિદેશી રાજ્યની સરકાર પાસેથી અથવા વિદેશી રાજ્યના નાગરિક પાસેથી, અથવા ભારત બહાર સ્થપાયેલી કોઈપણ સંસ્થા, મંડળ અથવા સંસ્થા (પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય) પાસેથી મળેલા નાણાંનો ઉલ્લેખ કરે છે. દેખીતી રીતે, આ આવકો કંપનીની વ્યવસાયિક જરૂરિયાતની બહાર હોવાની અપેક્ષા નથી. કલમ (૩) બેંકિંગ કંપની પાસેથી અથવા બેંકિંગનો

વ્યવસાય ચલાવવામાં રોકાયેલી સહકારી મંડળી પાસેથી લીધેલી લોન વિશે જણાવે છે. કલમ (૪) દસમી અનુસૂચિમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ સંસ્થા અથવા મંડળ પાસેથી અથવા રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર આ સંબંધમાં નિર્દિષ્ટ કરે તેવી અન્ય સંસ્થા અથવા મંડળ પાસેથી લીધેલી લોન સાથે પણ સંબંધિત છે. તે અન્ય કોઈપણ કંપની પાસેથી થાપણો અથવા લોનમાંથી, કંપનીના વ્યવસાય દરમિયાન અથવા તેના હેતુ માટે કર્મચારી અથવા ખરીદ એજન્ટ અથવા વેચાણ એજન્ટ પાસેથી જમીન થાપણ તરીકે અથવા માલના સપ્લાય માટેના ઓર્ડર સામે અથવા કોઈપણ સેવા પૂરી પાડવા માટે એડવાન્સ તરીકે જમા કરાવેલી રકમોને પણ બાકાત રાખે છે. હકીકત એ છે કે કલમ (૭) હેઠળ કંપનીના કોઈપણ વ્યવસાય દરમિયાન અથવા તેના હેતુ માટે કોઈપણ એજન્ટ પાસેથી મળેલી એડવાન્સ રકમ અથવા માલના સપ્લાય માટેના ઓર્ડર સામે અથવા કોઈપણ સેવા પૂરી પાડવા માટે એડવાન્સ તરીકે તેમજ તે સંબંધમાં જમીન તરીકે મળેલી રકમને થાપણ શબ્દમાંથી બાકાત રાખવામાં આવી છે તે અપવાદ કલમોના સ્વરૂપ પર ભાર મૂકે છે. કલમ (૮) સદર શેર, સ્ટોક અથવા ડિબેન્ચરની ફાળવણી બાકી હોય તે દરમિયાન શેર, સ્ટોક, બોન્ડ અથવા ડિબેન્ચરના લવાજમ તરીકે અથવા કંપનીના કોઈપણ શેર પર ન મંગાવેલા અથવા ન ચૂકવાયેલા કોઈપણ નાણાંના એડવાન્સ તરીકે મળેલા નાણાં પર ચૂકવવામાં આવતા વ્યાજની બાદબાકી છે. એટલે કે, તે કંપનીની શેર મૂડીમાં ફાળો તરીકે તેના દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલા નાણાં પર ચૂકવવામાં આવતા વ્યાજ સાથે સંબંધિત છે અને છેલ્લો અપવાદ એ કંપની દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી લોન

તરીકે પ્રાપ્ત નાણાં પર ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ છે જ્યાં લોન કંપનીની કોઈપણ અસ્કયામતોના ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ દ્વારા સુરક્ષિત હોય અને આવી અસ્કયામતોના ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ દ્વારા સુરક્ષિત અન્ય કોઈપણ અગાઉના દેવા અથવા લોનની રકમ સાથે મળીને લોનની રકમ સંબંધિત લોન માટે આવા ગીરો, ચાર્જ અથવા પ્લેજ ઊભા કરવાની તારીખે તેના બજાર મૂલ્યના ૭૫% કરતાં વધુ ન હોય.

૧૩. મુખ્ય વ્યાખ્યાના અપવાદ હોવાના કારણે બાકાત કલમો સંપૂર્ણ છે અને તેથી, અમારા મતે, નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય છે કે બેંકિંગ કંપની અથવા નાણાકીય કંપની સિવાયની કંપની દ્વારા પ્રાપ્ત કોઈપણ નાણાં પર ચૂકવવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યાજ જે કલમ ૪૦એ(૮) ના સ્પષ્ટીકરણ (બી) ની કલમો (૧) થી (૮) માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ અપવાદોમાં આવતું નથી, તેવી આવકો પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ અને તેની કપાત, જે માન્ય ખર્ચ છે, તે તેના અમલ દરમિયાન કલમ ૪૦એ(૮) દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

૧૪. બોમ્બે હાઈકોર્ટના સી.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ ઝવેરી બ્રધર્સ એન્ડ કંપની પ્રા. લિ., ૨૧૪ આઈ.ટી.આર. ૩૭૪ ના નિર્ણય અને મદ્રાસ હાઈકોર્ટના સી.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ ખીવરાજ મોટર્સ લિ., ૨૨૭ આઈ.ટી.આર. ૪૭૩ ના નિર્ણય દ્વારા અમારા ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને સમર્થન મળે છે. અમારી સમક્ષ જેવો પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે તેવો જ પ્રશ્ન બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઝવેરી બ્રધર્સના કેસ (ઉપર મુજબ) માં હતો જ્યાં કંપનીના ચાલુ ખાતામાં ડિરેક્ટરો, શેરધારકો

અને તેમના પરિવારના સભ્યોના નામે જમા રકમો સામે તેઓ ઉપાડની સુવિધાઓ ભોગવતા હતા, ટ્રિબ્યુનલે હાલના કેસની જેમ ઠરાવ્યું હતું કે આવી જમા સિલક થાપણના વ્યાપમાં આવતી નથી. અદાલતે સદર અધિનિયમની કલમ ૪૦એ(૮) અને તેના સ્પષ્ટીકરણની કલમ (બી) માં સમાવિષ્ટ 'થાપણ' શબ્દની વ્યાખ્યાનું અવલોકન કરતાં જણાવ્યું હતું:

"અમને એવું માનવું મુશ્કેલ લાગે છે કે કરદાતા કંપની પાસે થાપણમાં પડેલી ડિરેક્ટરો, તેમના પરિવારો અને મિત્રોની રકમો માત્ર એટલા માટે 'થાપણો' મટી જશે કારણ કે તે કંપની દ્વારા ચાલુ ખાતાઓમાં રાખવામાં આવી હતી. સ્પષ્ટીકરણની કલમ (બી) માં 'થાપણ' શબ્દને 'કંપની પાસે નાણાંની કોઈપણ થાપણ' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. આ વ્યાખ્યા ખૂબ વ્યાપક રીતે ઘડવામાં આવી છે જે 'થાપણ' ની આગળ આવતા 'કોઈપણ' શબ્દ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. થાપણ છે કે નહીં તે શોધવામાં થાપણોની મુદત અથવા સ્વરૂપ કેવી રીતે સુસંગત છે તે સમજવામાં અમે નિષ્ફળ જઈએ છીએ. અમારા મતે, થાપણનું સ્વરૂપ, એટલે કે બાંધી મુદતની થાપણ, કોલ ડિપોઝિટ, ચાલુ ખાતામાં થાપણ અથવા બચત ખાતામાં થાપણ, તે સદર અધિનિયમની કલમ ૪૦એ(૮) ના અર્થમાં 'થાપણ' છે કે નહીં તે નિર્ધારિત કરવા માટે અપ્રસ્તુત અને મહત્વહીન છે. નિર્ણાયક પરિબળ કરદાતા કંપની અને તેના લેણદારો વચ્ચેનો સાચો સંબંધ છે.... આ રકમનો ઉપયોગ કરદાતા કંપની દ્વારા પોતાના વ્યવસાય માટે કરવામાં આવ્યો હતો અને તે કારણસર કરદાતા કંપની દ્વારા આવા ખાતાધારકોને તેમની

માલિકીની અને કરદાતા પાસે પડેલી રકમ પર ચૂકવવામાં આવેલા વ્યાજને તેની આવકની ગણતરીમાં કપાત તરીકે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો. આવી સ્થિતિમાં, પ્રશ્નવાળી રકમોને 'થાપણો' સિવાય બીજું કંઈ કહી શકાય નહીં....."

૧૫. મદ્રાસ હાઇકોર્ટે ખીવરાજ મોટર્સ (ઉપર મુજબ) માં રાજસ્થાન હાઇકોર્ટના સી.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ ગાંધી મેટલ્સ મિલ્સ (પ્રા.) લિ., ૨૦૦ આઈ.ટી.આર. ૨૫૨, બોમ્બે હાઇકોર્ટના સી.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ ઝવેરી બ્રધર્સ એન્ડ કંપની પ્રા. લિ., ૨૧૪ આઈ.ટી.આર. ૩૭૪, અને કલકત્તા હાઇકોર્ટના ડાગા એન્ડ કંપની પ્રા. લિ. વિરુદ્ધ સી.આઈ.ટી., ૨૨૭ આઈ.ટી.આર. ૪૮૦ ના નિર્ણયોને અનુસરીને (ઉપરોક્ત મદ્રાસ હાઇકોર્ટના ચુકાદાના પરિશિષ્ટ તરીકે), ઠરાવ્યું હતું કે જ્યારે ટ્રિબ્યુનલ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે કલમ ૪૦એ(૮) કેસના તથ્યોને લાગુ પડતી નથી ત્યારે ટ્રિબ્યુનલ સાચી ન હતી. આ બંને હુકમો વાંચતાં, એવું જણાય છે કે મદ્રાસ કેસમાં ટ્રિબ્યુનલની મદ્રાસ બેંચના તે નિર્ણયને ઉલટાવી દેવામાં આવ્યો હતો કે જેના પર વિચારણા હેઠળના અપીલકર્તાની અપીલનો નિર્ણય કરતી વખતે ઇન્કમ ટેક્સ અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલે આધાર રાખ્યો હતો.

૧૬. ડાગા એન્ડ કંપની (પ્રા.) લિ. કેસ (ઉપર મુજબ) માં, કરદાતાની એવી દલીલ હતી કે કંપનીના ડિરેક્ટરો અને તેમના સંબંધીઓ અને મિત્રોના ચાલુ ખાતા પર વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. આવી ચુકવણી સદર અધિનિયમની કલમ ૪૦એ(૮) ના દાયરામાં આવતી નથી. આ દલીલ

આઈટીએ નં. ૪૪૪ થી ૪૪૬/૧૯૮૧ માં ટ્રિબ્યુનલની મદ્રાસ બેંચના નિર્ણય પર આધારિત હતી. એસ.સી. સેન, ન્યાયમૂર્તિ (જેમ તે સમયે માનનીય ન્યાયાધીશ હતા) એ અદાલત વતી બોલતાં કહ્યું હતું:

"કલમ ૪૦એ(૮) અને 'થાપણ' ના અર્થનું સૂક્ષ્મ વિશ્લેષણ દર્શાવે છે કે સ્પષ્ટીકરણ (બી) માં ગણાવેલ બાબતો સિવાય કોઈપણ થાપણ અથવા લોન પર ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ કલમ દ્વારા મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધો હેઠળ આવે છે. 'થાપણ' ને કંપની પાસે નાણાંની કોઈપણ થાપણ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે અને તેમાં કંપની દ્વારા ઉછીના લીધેલા કોઈપણ નાણાંનો પણ સમાવેશ થાય છે. આમ, 'થાપણ' નો વ્યાપક અર્થ છે અને તે કંપની દ્વારા થાપણ અથવા લોન તરીકે પ્રાપ્ત કોઈપણ નાણાંનો સમાવેશ કરે છે. તે લેણદારો તરીકે ડિરેક્ટરો, તેમના સંબંધીઓ અને મિત્રોનો કોઈ અપવાદ કરતું નથી. જો કે, 'થાપણ' નો અર્થ એવા કોઈપણ વ્યવહાર સુધી લંબાવી શકાય નહીં જે ન તો થાપણ છે કે ન તો લોન છે, દા.ત., જો કોઈ વેપારી અથવા ડિરેક્ટર કંપનીના વ્યવસાય દરમિયાન કંપની સાથે ઘણા વ્યવહારો ધરાવતા હોય અને તે હિસાબે જો વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું હોય, તો તે સદર અધિનિયમની કલમ ૪૦એ(૮) હેઠળ આવતું નથી. આ અર્થમાં જેમ આપણે સમજીએ છીએ તેમ મદ્રાસ અને બોમ્બે ખાતેની ટ્રિબ્યુનલની બેંચો દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ચાલુ ખાતાઓ પર ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ સંપૂર્ણ રીતે કાપવા માટે હકદાર છે. ટ્રિબ્યુનલની બે બેંચોના હુકમોનો એવો અર્થ કરી શકાય નહીં કે કંપનીના

ડિરેક્ટરો અને તેમના સંબંધીઓ અને મિત્રોને થાપણો પર ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ સંપૂર્ણપણે માન્ય છે. તે બે હુકમો થાપણો અને ચાલુ ખાતાઓ વચ્ચે તફાવત કરે છે. આવો તફાવત માત્ર કંપનીના ડિરેક્ટરો અને તેમના સંબંધીઓ અને મિત્રો પૂરતો મર્યાદિત રાખી શકાય નહીં. કોઈપણ વ્યક્તિને ચૂકવવામાં આવેલ વ્યાજ સંપૂર્ણ રીતે કાપવા માટે હકદાર છે જો તે ચાલુ ખાતા પર ચૂકવવામાં આવે અને તે થાપણના અર્થમાં ન આવતું હોય."

રાજસ્થાન હાઈકોર્ટનો ગાંધી મેટલ્સ મિલ્સ (ઉપર મુજબ) નો નિર્ણય પણ આ જ મતનો છે.

૧૭. મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટ દ્વારા સી.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ કાલાની એસ્બેસ્ટોસ (પ્રા.) લિ., ૨૦૦ આઈ.ટી.આર. ૫૫ માં એક વિરોધાભાસી મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. નિર્ણયનું અવલોકન કરતાં, આપણે શોધીએ છીએ કે જો કે અદાલતે કહ્યું છે કે ડિરેક્ટરો અને શેરધારકોને તેમના ચાલુ ખાતા પર ચૂકવવામાં આવેલા વ્યાજના સંદર્ભમાં કલમ ૪૦એ(૮) ની જોગવાઈઓ હેઠળ અસ્વીકાર જરૂરી ન હતો તેવું માનવામાં ટ્રિબ્યુનલ સાચી હતી, છતાં અમને આ નિષ્કર્ષના સમર્થનમાં કોઈ ચર્ચા કે કારણો મળતા નથી. જોગવાઈના વિગતવાર વિશ્લેષણ અને અમે જે નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ તેને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે કાલાની એસ્બેસ્ટોસ કેસ (ઉપર મુજબ) માં વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય સાથે સંમત થવા માટે અમારી અસમર્થતા વ્યક્ત કરીએ છીએ.

૧૮. પરિણામે, અમે અમને સંદર્ભિત પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મકમાં આપીએ છીએ, એટલે કે, મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતાની વિરુદ્ધમાં.

બજવણી છતાં કરદાતા હાજર થયા નથી.

ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ રહેશે નહીં.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.